



## TARİHİ DOKUDA ÇAĞDAŞ EK TASARIMI: KEMALİYE ÖRNEĞİ<sup>1</sup>

### CONTEMPORARY ADDITIONAL DESIGN IN HISTORICAL TEXTURE: THE CASE OF KEMALIYE

**Melike YAPAN**

Yüksek Mimar

[melikemdk@gmail.com](mailto:melikemdk@gmail.com)

 <https://orcid.org/0000-0002-8771-5580>

**Gonca BÜYÜKMIHÇI**

Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi Mimarlık Bölümü

[bmgonca@erciyes.edu.tr](mailto:bmgonca@erciyes.edu.tr)

 <https://orcid.org/0000-0002-4811-0984>

#### Özet

Geçmiş uygarlıkların yaşam biçimlerini yansıtan geleneksel yapıların, zaman içerisinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda oluşan işlev değişimleri ve mekân gereksinimleri, tarihi ve kültürel mirasın korunmasında ve kentsel sürekliliğin sağlanmasında önemli rol oynayan tarihi çevrelerin dönüşümüne neden olmaktadır. Bu bağlamda geçmiş ile gelecek arasında bağlantıyı sağlayarak kent kimliğini belirleyen tarihi çevrelere, günümüz ihtiyaç ve teknolojiye uygun olarak yeni yapılar ya da çağdaş ekler yapılması zorunlu hale gelmektedir. Tarihi yapıları çağdaş yaşama entegre etmek için uluslararası düzeyde kabul görmüş yasalar, bildirgeler ve tüzükler oluşturulmuş ve çağdaş koruma yaklaşımları geliştirilmiştir. Bu bağlamda uluslararası platformlarda kabul gören çağdaş koruma kuramı, geçmişe saygılı, geleceğe günümüz referanslarını ileten, eski ile yeni birlikteliğini tarihi yapıya zarar vermeden sağlayan ve yapıya en az zarar veren yaklaşımları ilke edinmektedir. Kentin kimliğini oluşturan tarihi yapılara veya tarihi çevreye getirilecek çağdaş ek tasarımlarının, tarihi yapının kimliğine ve kentin tarihi dokusuna zarar vermeden nasıl yapılabileceği konusu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Kemaliye'nin kendine özgü geleneksel konut dokusunun uluslararası kabul gören çağdaş yaklaşımlarla korunması ve gelecek nesillere aktarılması için çağın özelliklerini yansıtan çağdaş malzemeleri modern yöntemler ile kullanarak uygulamaya yönelik yapı ölçeğinde

<sup>1</sup> Bu çalışma "Geleneksel Eğin Evlerinin Korunması Bağlamında Modern Yöntemler ve Çağdaş Malzeme Kullanımının Araştırılması" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

alternatifler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma alanına yönelik morfolojik ve topografik veriler elde edilmesi için mevcut durum haritalara işlenerek alanın karakterini ve kentsel kimliğini belirleyen etkenlere yönelik birtakım fiziksel değerlendirmelerde bulunulmuştur. Kemaliye’de bulunan geleneksel bir yapıya çağdaş yaşam içinde sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla 6 farklı çağdaş ek önerisi geliştirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Kemaliye, Eğin, Geleneksel Kent Dokusu, Çağdaş Koruma, Çağdaş Ek

## **Abstract**

Functional changes and new space requirements of traditional buildings, which reflect the lifestyles of past civilizations cause the transformation of historical environments that play an important role in the preservation of historical and cultural heritage and ensuring urban continuity. In this context, it becomes necessary to make new buildings or contemporary additions to the historical environments that provide the connection between the past and the future and determine the identity of the city, in accordance with today's needs and technology. In order to integrate historical buildings into contemporary life, internationally accepted laws, declarations and regulations have been created and contemporary conservation approaches have been developed. In this context, the contemporary conservation theory, which is accepted in international platforms, adopts as a principle the approaches that respect the past, convey today's references to the future, ensure the unity of the old and the new without damaging the historical structure, and cause the least damage to the structure. The basis of the study is how the contemporary additional designs to be brought to the historical buildings or the historical environment that make up the identity of the city can be made without damaging the identity of the historical building and the historical texture of the city. This study aims to develop alternatives at the building scale for application by using contemporary materials reflecting the features of the age with modern methods in order to preserve Kemaliye's unique traditional housing texture with internationally accepted contemporary approaches and transfer it to future generations. For this purpose, in order to obtain morphological and topographic data for the study area, the current situation has been processed into maps and some physical evaluations have been made for the factors that determine the character and urban identity of the area. In order to ensure the sustainability of a traditional building in Kemaliye in contemporary life, 6 different contemporary supplement proposals have been developed.

**Keywords:** Kemaliye, Eğin, traditional urban fabric, contemporary protection, contemporary addition

## Giriş

Çağdaş koruma kuramı, tarihi yapıları öncelikle özgün fonksiyonu ile korumayı hedefler bunun mümkün olmadığı durumlarda yapıyı çağdaş bir işlev ile donatıp, yapının içinde yer aldığı doku ile bütünleşmesini amaçlayarak müdahalenin anlaşılabilirliği ilkesi gereği tarihi yapılara zarar vermeyen yöntemlerle, çağın dilini yansıtan malzemelerle müdahale etmeyi öngörür.

Yapıya asgari biçimde müdahalede bulunmayı amaçlayan çağdaş koruma yaklaşımının en önemli parametresi yapıldığı dönemin özelliklerini biçim, renk, doku, malzeme gibi mimari değişkenleri kullanarak özgün yapıdan ayırıştırarak ve izleyicilerini yanıltmayan yaklaşımlar içermesidir. Bu yaklaşımlarda çağdaş malzeme ve teknikler kullanılarak tarihi yapıları korumak, bu yapılara yeniden fonksiyon kazandırmak veya yapıların hasarlı kısımlarını onarmak esastır.

Tarihi yapılara yapılacak müdahalelerin tasarım kriterleri, tüzükler, yasalar ve evrensel bildirgeler ile sınırları belirlense de her yapı kendi özgün özellikleri ile bir bütündür. Bu nedenle, her yapı bulunduğu kentsel doku ile kurduğu bağlamsal ilişkiden detay elemanlarına inen özgün özellikleri ile değerlendirilmelidir. Tarihi dokuyu araştırmak, çevresel analizler yapmak, tipoloji belirlemek, tasarımın tarihi doku ile olan ilişkisini ortaya koymak, yapının içselleştirilmesi açısından önemlidir. Bağlamin bir parçası olan tarihi dokuda yapılara yapılacak müdahalelerde yapının kimliğini oluşturan malzeme ve plan özellikleri, kontur, gabari, donatılar, mimari elemanlar kentsel değerler ile beraber düşünülmeli ve ilişkilendirilmelidir. Yapı için en doğru koruma yaklaşımı ve müdahale yöntemi yapıdan gelen özgün değerlerin ve yeni ihtiyaçların yapı ile kuracağı ilişki dikkate alınarak belirlenmelidir. (Ahunbay; Kencer; Velioğlu; Boito; Batur; Büyükmihci & Kılıç). Bu bağlamda çalışma kapsamında Kemaliye kent dokusu incelenmiştir.

Kemaliye, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümünde yer alan ve Erzincan İline bağlı olan bir ilçedir. Osmanlı döneminde stratejik yerleşim alanlarından biri olan 16. Yüzyıldan itibaren güvenilir kaynaklarda "Ağn ya da Eğin" olarak yer alan ancak kuruluşu 11. Yüzyıla uzanan Kemaliye (Saint-Martin & Antoine, 1818; Canigyan, 1985; Alper, 1990; Arıkan, 2003; Yarman, 2014) fiziksel dokusu ile birlikte geleneksel Anadolu konutunun özgün biçimini günümüze dek taşıyabilen korunmuş/geleneksel yapıların yoğun olduğu nadir yerleşim yerlerinden biridir (Görsel 1).


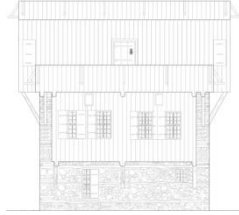




**Görsel 1.** Kemaliye'nin genel görünüşü.

Kültürel mirasın korunmasına ve kentsel sürekliliğin sağlanmasına katkı sağlayan tarihi yapıların yoğun olarak bulunduğu yerleşimlerdeki sosyal, ekonomik ve kültürel sebeplerden kaynaklı değişen yaşam şartları geleneksel mimari dokunun oluşturduğu kentsel kimliğin yok olmasına ya da bütüncül algıyı zedeleyen yaklaşımlara maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Kemaliye'deki birçok yapının göç nedeni ile terk edilerek kullanılmaması ya da mevsimlik olarak belirli dönemlerde kullanılması, yapıların bakımlarının yapılmasının aksamasına ve bunun sonucunda yapılardaki tahribatın artmasına neden olmuştur (Korkmaz & Akdemir, 2015; 10(4)). Yerel birikim ve korumacılık anlayışı ile bu tahribatın önlenmesine çözüm olarak; cephelerdeki ahşap kısımlar sac malzeme ile kaplanmış ve "yetme" adı verilen özgününde üstü açık işlevsel mekân olarak kullanılan dam katı sac malzemeli çatı ile kapatılarak yeni bir mekân elde edilmiştir (Tablo 1). Bu durum uluslararası kabul gören çağdaş yaklaşımlardan uzak, estetik açıdan dokuyu zedeleyen restorasyon ve renovasyon uygulamalarının ortaya çıkmasına, Kemaliye'nin özgün mimari dokusunu oluşturan tarihsel kent kimliğinin görünürlüğünün engellenmesine neden olmuştur (Görsel 2).

**Tablo 1.** 57 ada, 1 parselde bulunan konut.

ÖZGÜN HALİ		YETMESİNİN KAPATILMIŞ HALİ	
Kesit	Görünüş	Kesit	Görünüş
			



**Görsel 2.** Kemaliye'de yetme katının kapatılarak cephelerin sac ile kaplanması.

Geçmişin izlerini taşıyan ve kültürel değeri olan tarihi yapılara yapılan eklerin çağdaş restorasyon yaklaşımları gözetilmeksizin yapılması sonucunda bozulan doku bütünlüğü çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Mimari dokusu ve peyzaj değerleri ile günümüze kadar varlığını sürdüren Kemaliye sahip olduğu özgün değerler ile gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

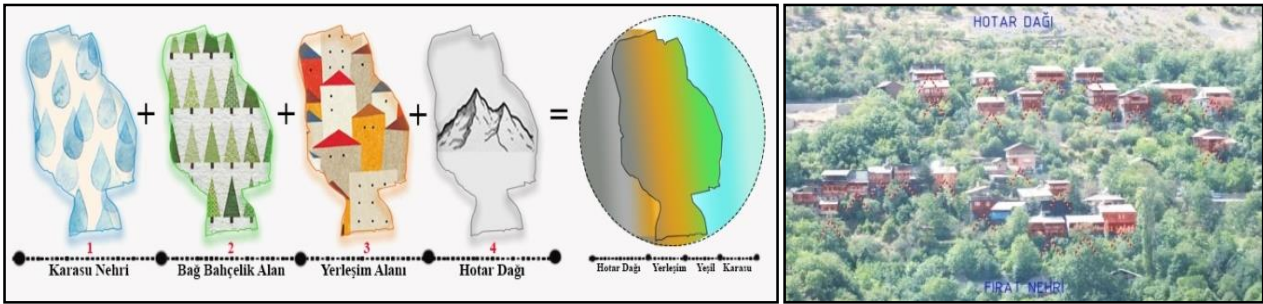
## 1. Kemaliye'nin Kentsel Dokusu

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümünde bulunan ve Erzincan iline bağlı olan Kemaliye Fırat Nehrinin en büyük kolu olan Karasu Irmağı'nın doğusunda, Hotar Dağının eteklerinde yer almaktadır (Görsel 3).



Görsel 3. Kemaliye'nin konumu.

Kemaliye'nin yerleşim morfolojisini ve geleneksel mimarinin biçimlenmesini etkileyen tarihsel, demografik, ekonomik, sosyo-kültürel faktörlerin yanında geleneksel mimariyi oluşturan parametrelerin başında coğrafi özelliklerden iklim, topografya ve su kaynakları belirleyici rol oynamaktadır. Eğimli arazinin izin verdiği koşullarda kendine yerleşim alanı bulan ve vadi içine sıkışmış olan yerleşim dokusunun üst kotunda kale gibi yükselen Hotar Dağı ve kayalık yamaçları, orta kotunda yerleşim alanları, alt kotunda ise Karasu Irmağı'nın kenarında bulunan bağ-bahçelik alanlar bulunmakta ve yerleşim Karasu Irmağı ile sonlanmaktadır. Evlerin tamamının Fırat'a yönlendiği yerleşimde bu durumda dört kademededen bahsetmek mümkündür (Görsel 4; Görsel 5).



Görsel 4. Kemaliye'de topografyanın oluşturduğu Kademelenme

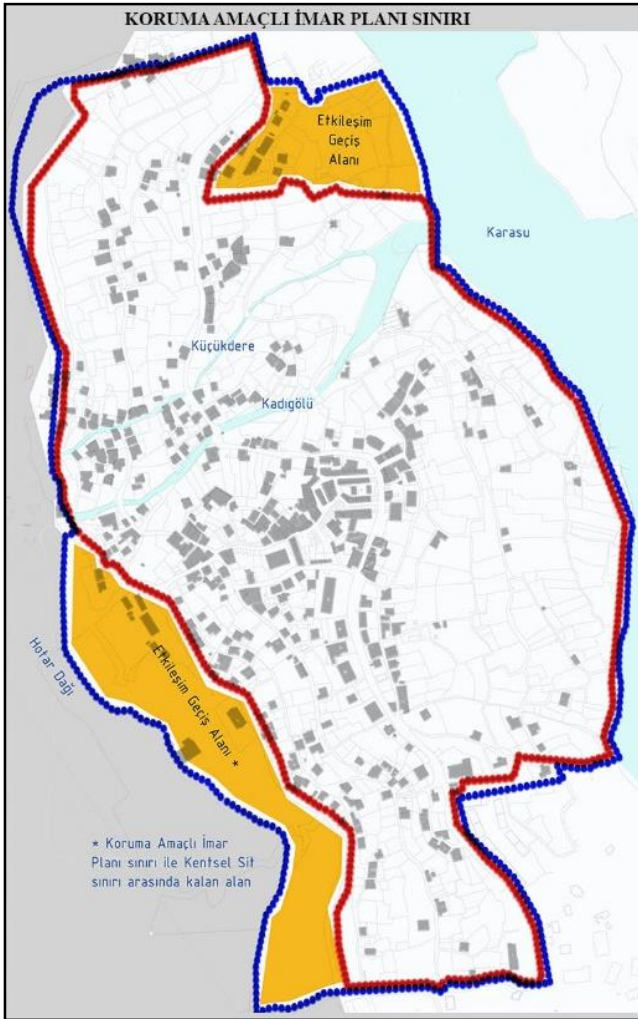
Görsel 5. Kemaliye'de Fırat'a yönelen evler

### 1.1. Sit Sınırları Biçimlenme Süreci ve Tescil Kararları

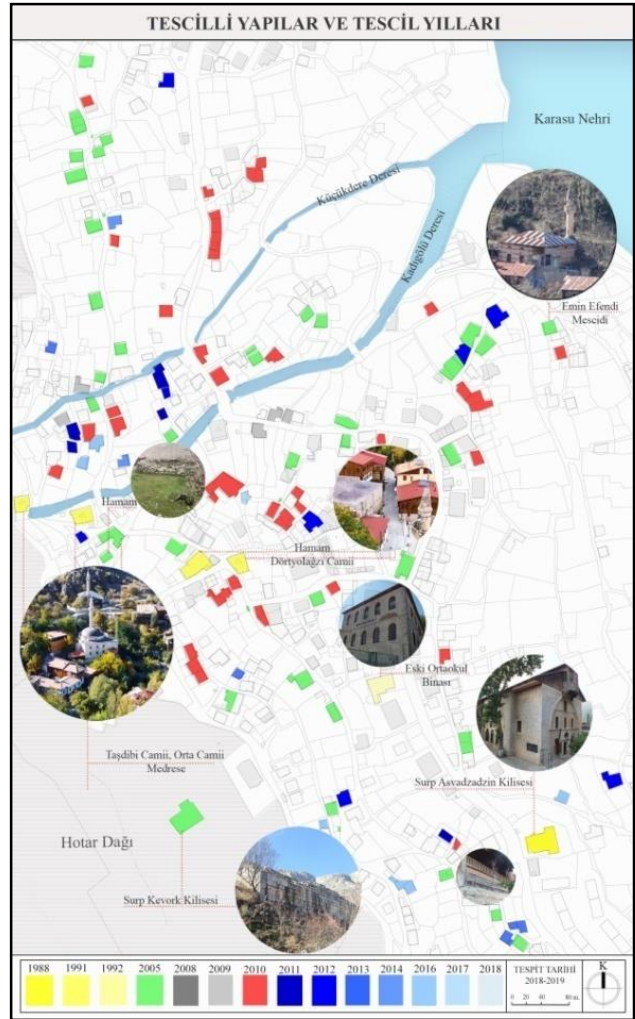
Kemaliye kentsel dokusu içerisinde geleneksel mimariyi oluşturan konut yapıları ile birlikte çok sayıda camii, mescit, medrese, hamam, çeşme, okul, su arkları, değirmen, ticari yapı bulunmaktadır. 2005 yılında koruma amaçlı imar planı sınırı ile kentsel sit sınırının belirlendiği (Görsel 6), 2010 yılında

koruma amaçlı imar planının uygulandığı Kemaliye’de tescil çalışmaları ilk olarak Surp Kevork Kilisesi ile 1988 yılında başlamıştır (EKVKBK Arşivi, 2019). 2005 yılında kentsel sit sınırının ilan edilmesi ile birlikte sivil mimaride de tescil çalışmaları hız kazanmıştır.

Kentsel sit sınırları içerisinde 106 adedi konut, 8 adedi çeşme, 4 adedi camii, 2 adedi kilise, 1 adedi mescit, 2 adedi hamam, 1 adedi okul, 1 adedi medrese olmak üzere toplamda 125 adet tescilli yapı yer almaktadır (EKVKBK Arşivi, 2019) (Görsel 7).



Görsel 6. Kemaliye kentsel sit sınırı

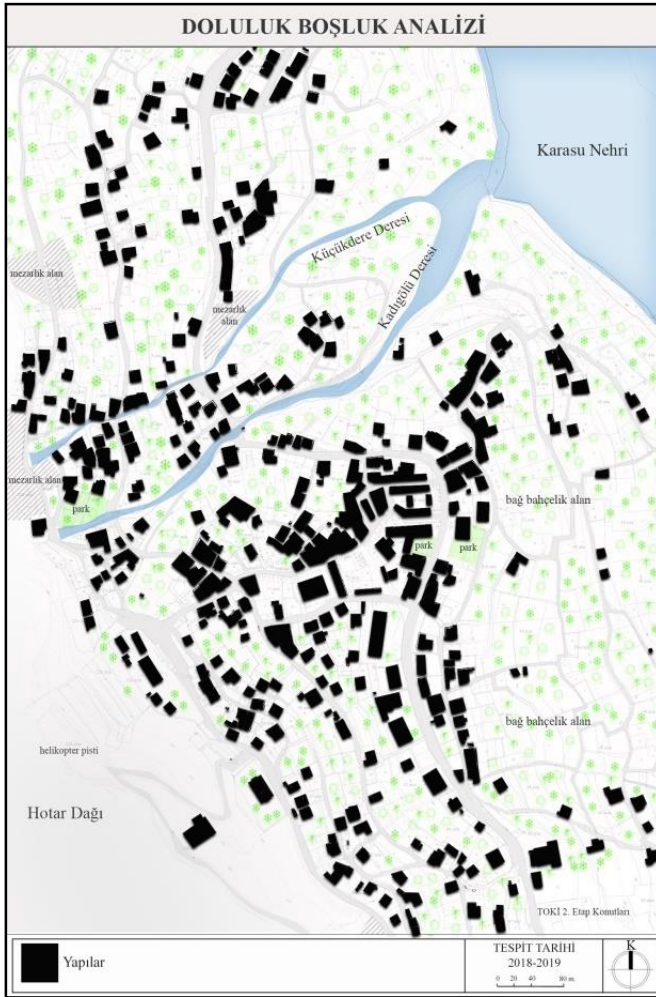


Görsel 7. Kemaliye kentsel sit sınırı içindeki tescilli yapılar

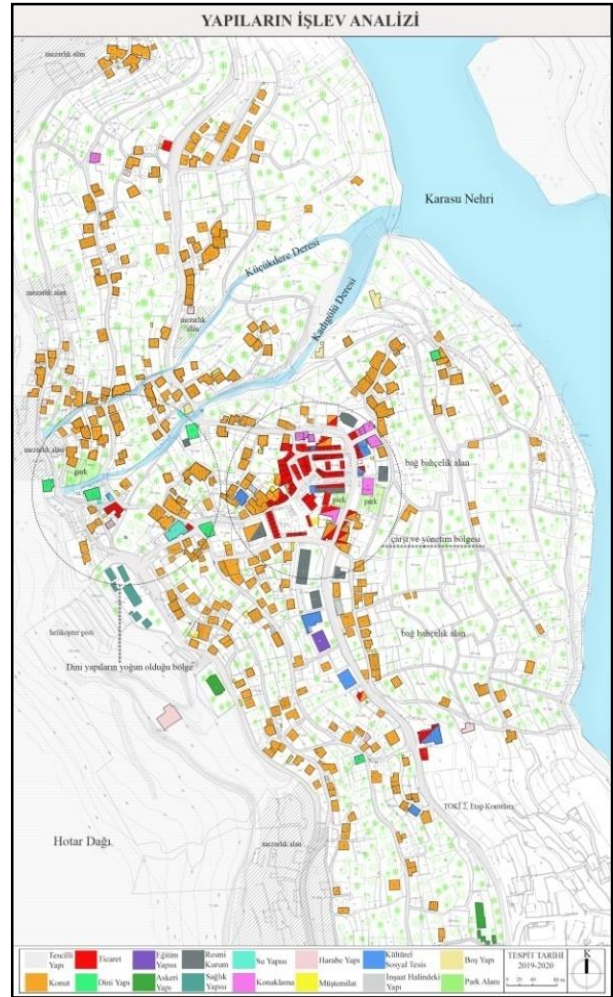
## 1.2. Doluluk Boşluk Dengesi ve İşlev Analizi

Kemaliye'nin kent merkezinde bulunan 592.959 m<sup>2</sup>'lik alan kaplayan kentsel sit sınırları içinde kalan alanın %10'una tekabül eden 59.129 m<sup>2</sup>'lik kısmında yapılaşma olduğu saptanmıştır. Topografyanın kısıtlayıcı olmasından ve yerleşmenin konumundan dolayı yapılaşma dağınık ve düzensizdir (Görsel 8).

Kentsel sit alanı içerisinde yapıların büyük çoğunluğunu oluşturan ve dağınık halde bulunan konutlar yapılaşmanın %61'lik (286 adet) dilimini oluşturmaktadır. Konutların dışında %21'lik (97 adet) dilimde ticari alanlar, %4'lük (20 adet) dilimde müstemilat yapıları, %2'lik (11 adet) dilimde ticaret+ konut alanları, %2'lik (8 adet) dilimde harabe yapılar yer almaktadır. Bunların dışında her biri %1 oranında askeri yapılar, dini yapılar, eğitim yapıları, su yapıları, konaklama yapıları, sağlık yapıları, kültürel ve sosyal tesisler, boş yapılar ve inşaat halindeki yapılar bulunmaktadır (Görsel 9).



**Görsel 8.** Kemaliye kentsel sit alanı doluluk boşluk analizi



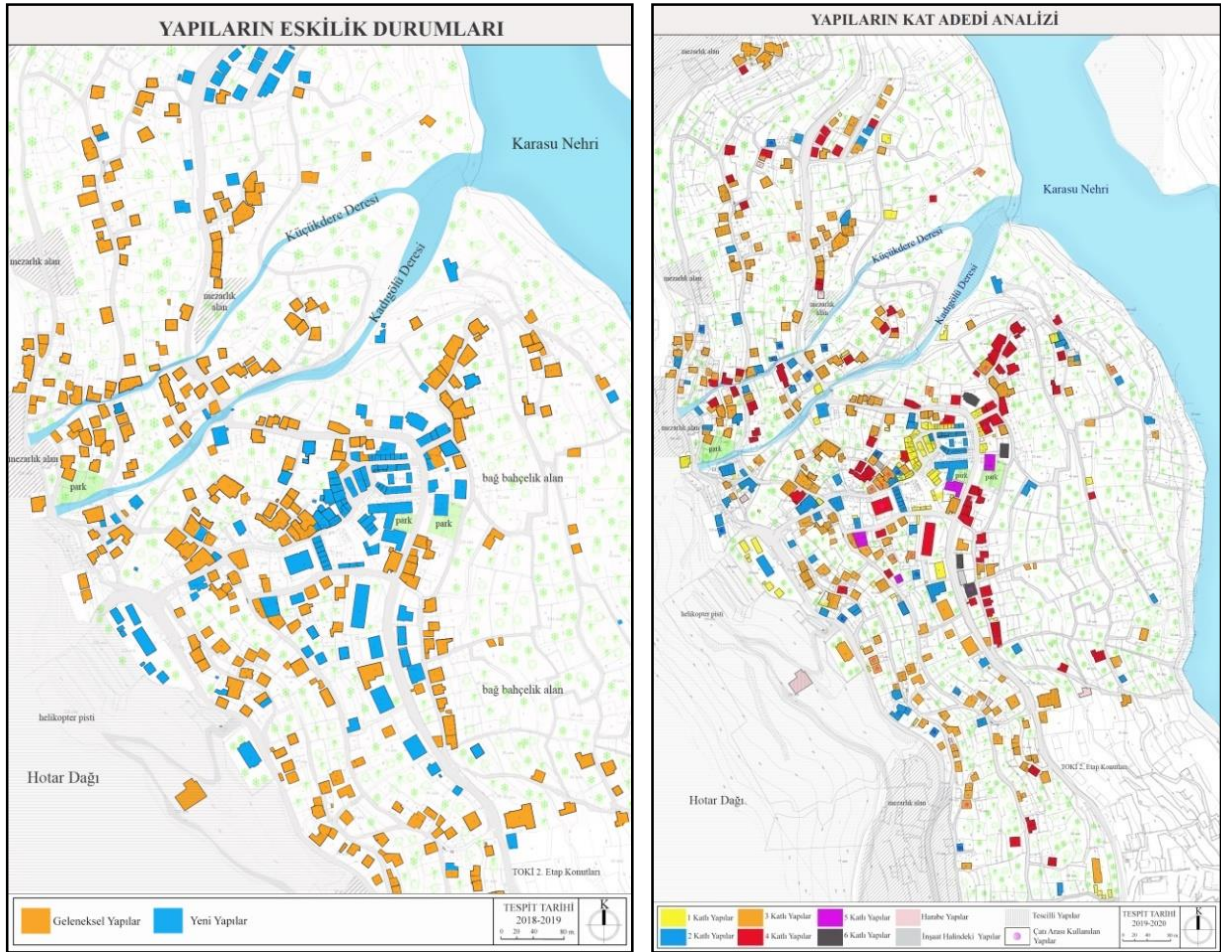
**Görsel 9.** Kemaliye kentsel sit alanı işlev analizi

### 1.3. Eskilik Durumu ve Kat Adedi Analizi

Kentsel sit alanı içerisinde yapıların %63'ünün (296 adet) Kemaliye'nin tarihsel gelişimi süresince inşa edildiği, %37'sinin (171 adet) ise son dönemlerde modern yöntemler kullanılarak yapıldığı tespit edilmiştir (Görsel 10).

Kentsel sit alanı içerisinde yer alan 467 adet yapının %17'si (76 adet) tek katlı, %23'ü (107 adet) iki katlı, %41'i (187 adet) üç katlı, %17'si (78 adet) dört katlı, %2'si (8 adet) ise 5 ve 6 katlı yapılardan oluşmaktadır (Görsel 11).

Yerleşim alanı içerisinde iki, üç ve dört katlı yapılar çoğunluktadır. Yerleşmenin bulunduğu alanın eğimli olmasından dolayı üst kottan daha alçak, alt kottan daha yüksek gözüken yapılara sık rastlanılmaktadır.



**Görsel 10.** Kemaliye kentsel sit alanı eskilik durumu

**Görsel 11.** Kemaliye kentsel sit alanı kat analizi

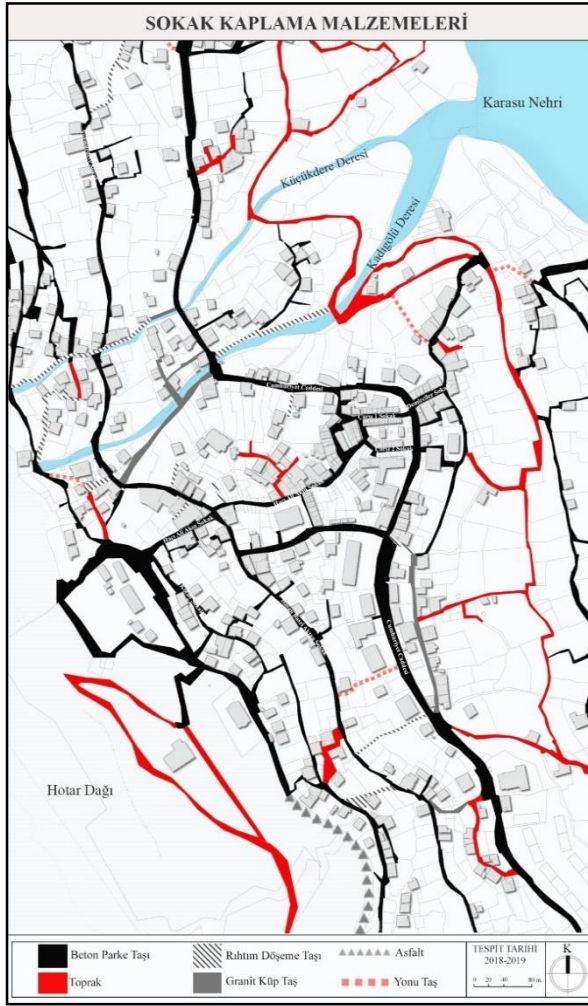
#### 1.4. Yapım Teknikleri ve Yapısal Durum Analizi

Kentsel kimliğin oluşmasında, yapıların silüetini ve cephe düzenini belirleyen yapım sistemleri doğrudan etkilidir. Geleneksel yöntemler kullanılarak inşa edilen konutların üst katında taşıyıcısı ahşap dikme ve payandalardan oluşan ahşap çatıkların arasına çoğunlukla kerpiç doldurularak yapılan ve "hımış yapım tekniği" olarak adlandırılan sistemin kullanıldığı görülmektedir. Kemaliye'de bazı tek katlı geleneksel yapılarda ve konutların alt katlarında çamur derzli, ahşap hatıllı ve moloz taşlı kâgir sistem uygulanmıştır. Yiğma sistem + ahşap karkas olarak sınıflandırılan bu grup, kentte %57'lik (266 adet)

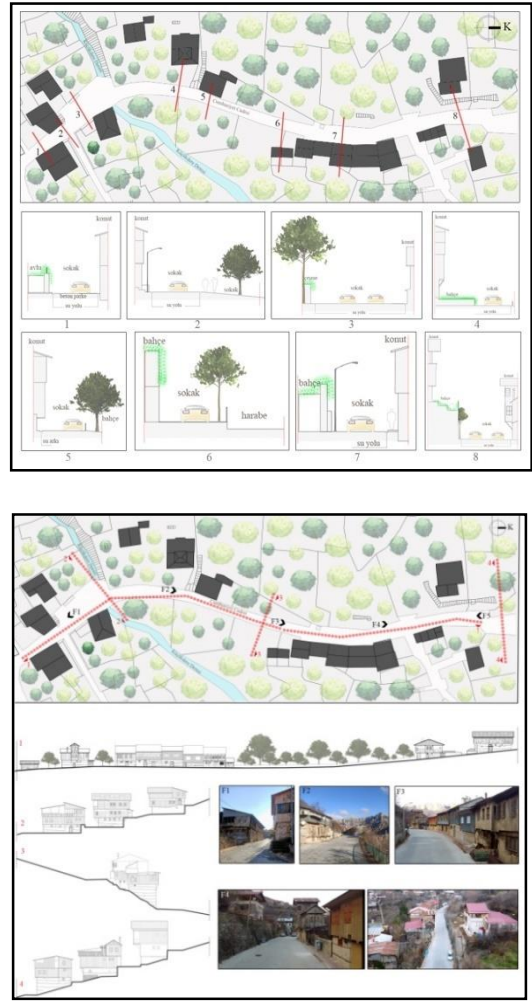




Kemaliye kentsel sit alanı içerisinde topografyadan kaynaklı eğime paralel ve eğime dik sokak oluşumları düz, eğimli veya merdivenli olabilmektedir. Bunların dışında genelde bir ev kümesi veya patika yol ile sonlanan çıkmaz sokaklar bulunmaktadır. Bütün sokak tiplerinde çitlerin, çıkmaların, merdivenlerin, çeşmelerin görüldüğü Kemaliye’de sokaklar sahip olduğu donatılar sebebiyle sosyal mekân işlevi görmektedir (Görsel 15).



**Görsel 14.** Kemaliye kentsel sit alanı sokak kaplama malzemeleri



**Görsel 15.** Kemaliye kentsel sit alanı sokak kesitleri.

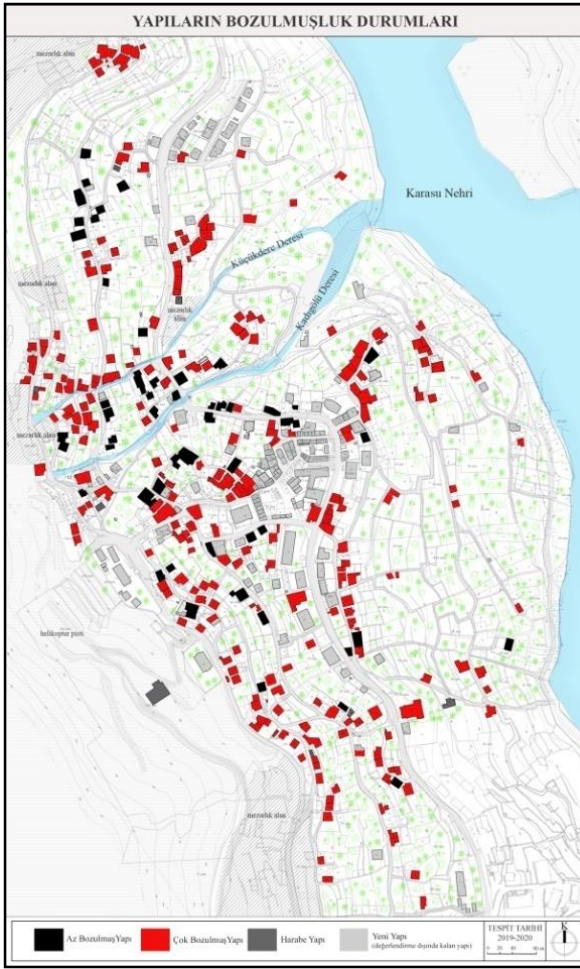
## 2. Kemaliye'deki Koruma Sorunları

Tarihi birer belge niteliği taşıyan ve bulunduğu kentin ekonomik, kültürel ve sosyal değerlerini yansıtarak toplumun hafıza mekânları haline gelen tarihi yapılar, modern hayatın getirdiği teknolojik ve ekonomik gelişmeler sonucunda değişen yaşam biçimleri ile birlikte çağdaş yaşam ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma geldikleri için zaman içerisinde terk edilerek yok olmaktadır. Kemaliye’de bilinçsiz onarımlardan, belirli dönemlerde büyük kentlere göç edilmesinin sonucu olarak ortaya çıkan

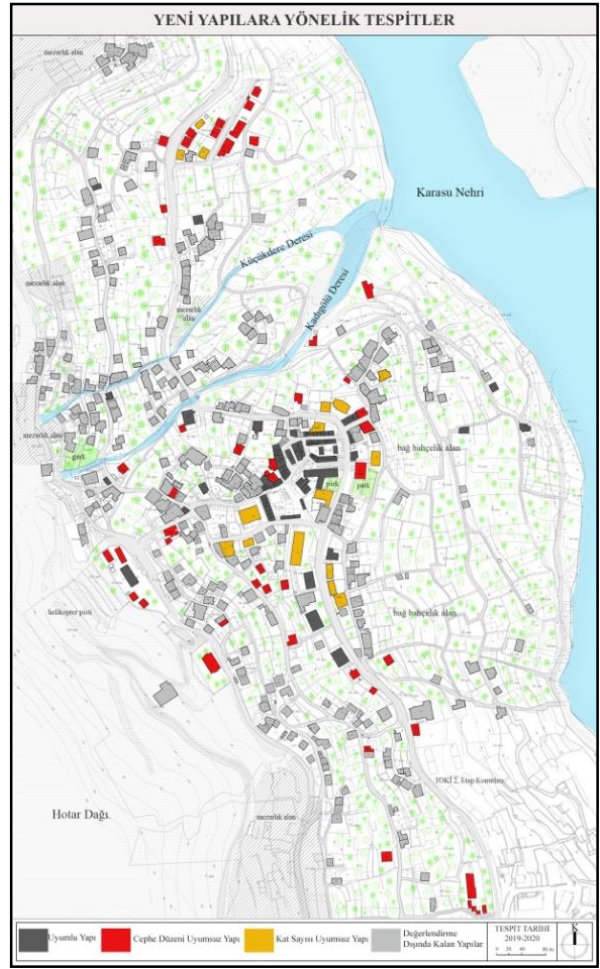
evlerin belirli periyotlarda kullanımından ve kentsel sitin geç ilan edilmesinden kaynaklı kentsel dokunun tamamını etkileyen bir takım koruma sorunları ortaya çıkmıştır.

Kemaliye kentsel sit alanında yer alan geleneksel yapılardan %79'unun (233 adet) yetmesinin üzeri kapatılmış ve kapı-pencere boşlukları özgünlüklerini malzeme ya da ölçü açısından yitirmiş veyahut yapılara muhdes yeni mekanlar eklenmiştir. Geleneksel yapıların %19'unda (55 adet) sadece yetmesinin üzerinin kapatılması ile ortaya çıkan bozulma tespit edilmiştir (Görsel 16).

Kemaliye kentsel sit alanında yer alan yeni yapılardan %63'ü (108) adet geleneksel doku ile uyumlu yapıları, %27'si (47 adet) cephe düzeni uyumsuz yapıları, %10'u (16 adet) kat yüksekliği uyumsuz yapıları oluşturmaktadır (Görsel 17).



**Görsel 16.** Kemaliye kentsel sit alanı bozulmuşluk durumu



**Görsel 17.** Kemaliye kentsel sit alanı yeni yapılara yönelik tespitler.

Kemaliye evlerinin özgününde masif taş kütle görünümde olan yer katının ve/veya alt katın devamında dikey ahşaplarla kaplı olan ana kat yer almaktadır (Görsel 18). Bu yüzeysel oluşumu rıhtım döşemeli

düz dam ve “süvüng” denilen saçak sistemi sonlandırırken, yüzeyin gerisinde ahşap kaplı kaçak kat bulunmaktadır.



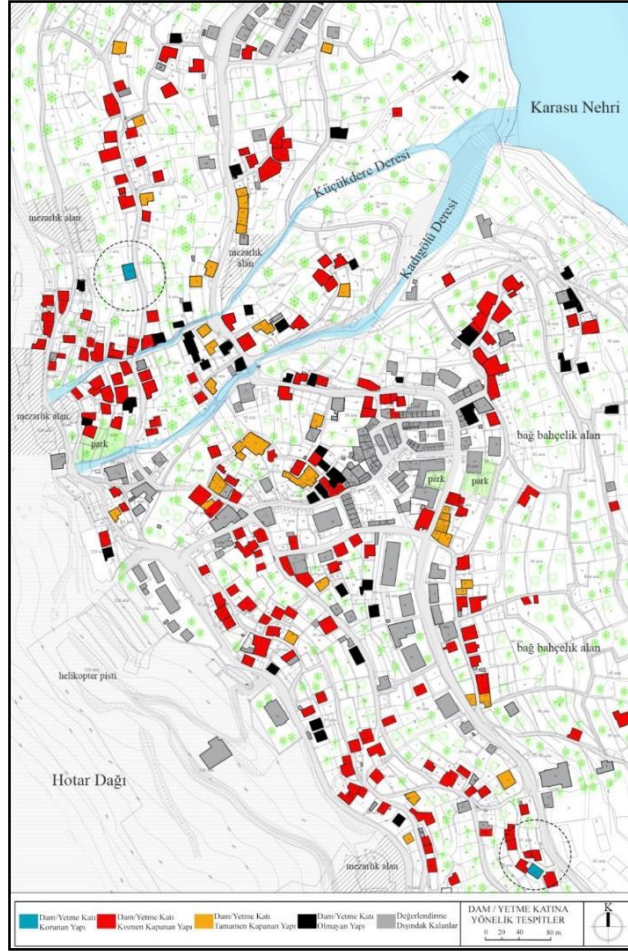
**Görsel 18.** Kemaliye konut dokusundan örnekler.

Kemaliye’de konutların tamamına yakınında “yetme/dam” olarak adlandırılan teras, yarı açık veya kapalı mekâna dönüştürülmektedir. Konutların çatılarındaki çağdaş eklemeler özgününden ayırt edilememekte ve özgün mimari kompozisyonun kendi parçasıymış gibi algılanmaktadır. Hatta bazen çatı eklemeleri yükseklik ve oran olarak özgün yapıyı geri plana itmektedir. Özgününde tüm kütlede görülen ve cepheye hâkim olan geometrik uyum ve bütünlük günümüzde kaçak katın üzerinin çatı ile kapatılması ve yetmenin yarı kapalı veya kapalı mekâna dönüştürülmesi nedeniyle bozulmuştur (Görsel 19). Bu durum tarihi yerleşkeyi gezen insanları yanıltmakla birlikte bilgi karmaşasına sebebiyet vermektedir.



**Görsel 19.** Kaçak katı kapatılan evlerden örnekler.

Kent merkezinde bulunan 264 adet geleneksel yöntemlerle inşa edilen konutun %67’sinin (179 adet) yetme katının bir kısmı yarı açık mekân oluşturmak için kısmi olarak kapatılmış, %16’sı (42 adet) ise kapalı mekân oluşturmak için tamamen kapatılmıştır. Kent merkezinde yetme katı korunan sadece iki adet yapı kalmıştır. Bilinçsiz ve hatalı onarımlarla kaçak katın yok edilerek üzerine bazen sadece çatının bazen de çatı ile birlikte başka bir katın eklenmesi ile yetme katı yok edilen yapılar ise doku bütününde %16’lık (41 adet) bir orana sahiptir (Görsel 20).



**Görsel 20.** Kaçak katı kapatılan evler ve kapatılma şekilleri analizi.

Geleneksel dokuların içerdiği özgünlük, tarihsellik, teknik, estetik ve süreklilik değerlerinin kaybedilmeden muhafaza edilmesi gerekmektedir. Kentlerin devingenliği düşünüldüğünde Kemaliye’de bugüne kadar birtakım değişimlere, bozulmalara, eklemlemelere maruz kalmıştır. 93 Harbi olarak bilinen (1877-1878) Osmanlı ve Rus orduları arasında gerçekleşen savaş sonucunda imzalanan Berlin Antlaşması sonrasında Eğin Kazasının da bağlı olduğu Ma’mûretü’l-Azîz Vilayetinde ayaklanmalar başlamış, 1895 yılında kentte başlayan ayaklanma sonucunda birçok ev ve dükkân yanmıştır (Paşa, 1998, s. 416-418). Özellikle Hotar dağının üst eteklerinde bulunan Köybaşı ve Buluta mahalleleri bu ayaklanmalarla yok olmuştur (Görsel 21;22;23).



**Görsel 21.**1900 öncesi **Görsel 22.**Eski Buluta **Görsel 23.** Köybaşı Bölgesi kalıntıları, 2020  
Eğin (Eprigyan, 1902) Mahallesi (URL-1, 2020)

1945 yıllarında ise geleneksel konutların bir kısmında kaçak katın ve dam yetme katının üzerinin kırma çatı ile kapatıldığı görülmektedir (Görsel 24). Kentsel sit ilanından önce kentsel dokuya hâkim olan gri rengin yerini ahşap malzeme rengi almıştır. Birçok betonarme bina ahşap malzeme ile kaplanmıştır (Görsel 25). Kemaliye'nin kentsel sit sınırının bittiği noktada TOKİ konutlarının tarihi dokuyu zedeleyen görsel bir perspektif sunduğu görülmektedir (Görsel 26).



**Görsel 24.** 1945 yıllarında  
Kemaliye (URL-2, 2020)

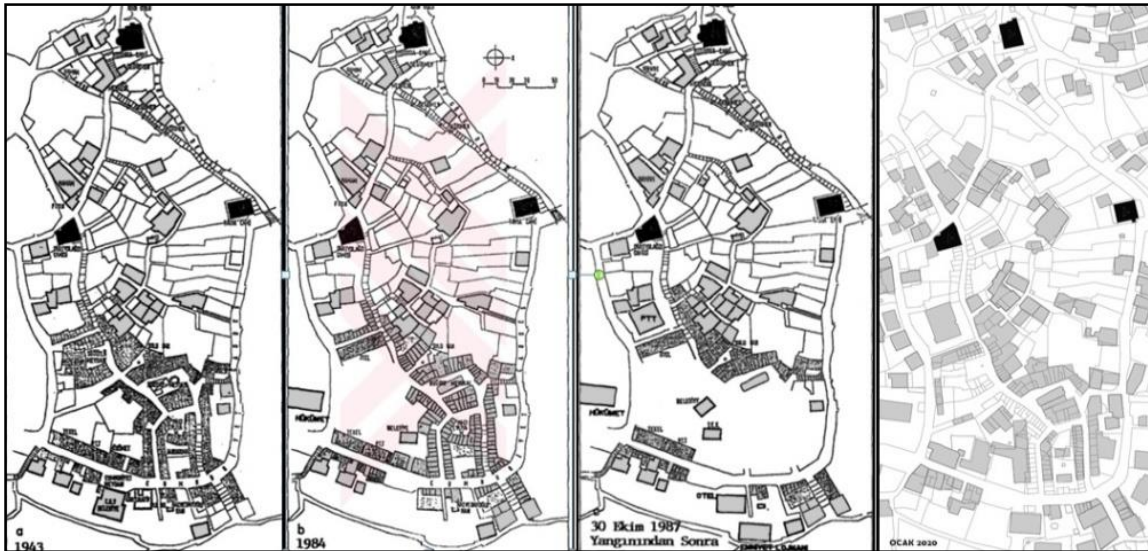


**Görsel 25.** 2006 yılında  
Kemaliye



**Görsel 26.** 2020 yılında  
Kemaliye

Günümüze kadar kent merkezi niteliği taşıyan, “çarşı ve yönetim bölgesi” olarak bilinen alan, farklı tarihlerde gerçekleşen yangınlar nedeniyle devamlı olarak değişime uğramıştır (Alper, 1990). 1907-1908 yıllarında tarihi kaynaklara geçen ilk büyük yangının gerçekleştiği bilinmekle beraber, birçok han ve dükkânın yok olmasına sebebiyet veren yangın 1926 yılında çıkmıştır (Efe, 1971, s. 10). Çarşı merkezinin neredeyse tamamı 1987 tarihli yangında yok olmuştur (Alper, 1990). Günümüzde nizami bir parselasyon planına sahip olmayan dükkânların bulunduğu alanda geleneksel doku ile uyumlu yeni dükkânların yapımı 1994 yılında tamamlanmıştır (Görsel 27).



**Görsel 27.** Yönetim ve Çarşı Merkezinin 1943-2020 yılları  
arasındaki değişimi (Kemaliye Belediye Arşivi, 2021)

### 3. Çağdaş Koruma Kuramı Yaklaşımı ve Kemaliye'deki Yansımaları

Tarihi çevredeki yapılara yapılacak müdahalelerin uluslararası bildirge, tüzük ve yasalardaki yeri ile beraber çağdaş yaklaşımlar içeren evrensel koruma yöntemleri incelendiğinde (1931 Carta Del Restauro Bildirgesi, 1964 Venedik Tüzüğü, 1975 Avrupa Mimari Miras Tüzüğü, 1976 Nairobi Bildirgesi, 1987 Washington Tüzüğü, 1999 Icomos Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 2013, Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2017, Ahşap Mimari Mirasın Korunması İçin İlkeler vb.) birtakım çıkarımlar elde etmek mümkündür. Geleneksel dokunun bulunduğu yerleşim yerlerinde tarihi belge niteliği taşıyan yapıların kütle, gabari, renk ilişkilerini değiştirip tarihi yapının önüne geçen ve tarihi verileri yansıtan hiçbir eklenti yapılmaması gerektiğidir. Yapıların tarihi ve estetik değerlerini ortaya çıkarmak adına geleneksel yapılara yapılan onarımlarda eklentilerin yapılması halinde, önerilen ekin mimari kompozisyonundan farkının anlaşılabilmesi için yapının bütünü ile uyumlu ve özgün halinden ayırt edilebilecek biçimde gününü yansıtır olması gerektiğidir. Yapıdaki müdahaleler geçmişin izlerini muhafaza ederek geleceğe aktarmalı, şeffaf, hafif, geri dönüştürülebilir malzeme ile günümüz teknolojileri kullanılarak inşa edilmeli, yapıya yapılan müdahaleler özgününe zarar vermeden kaldırılabilir şekilde olmalı, ölçek, oran, yükseklik, renk, malzeme bakımından özgün yapının önüne geçmemeli ve özgün yapıya egemen olmadan yeni teknoloji ve çağdaş malzemelerin sunduğu imkanlarla oluşturulan müdahaleler en aza indirilmelidir. (Ahunbay; Kencer; Velioğlu; Boito; Batur; Büyükmihci & Kılıç).

Kemaliye kent merkezinde yer alan kentsel sit içerisindeki restorasyon, yeni yapılanma, basit onarım, esaslı onarım müdahalelerinin hangi sınır ve koşulda yapıldığını içeren Koruma Amaçlı İmar Planı ve imar planına ait plan notları 2010 yılından itibaren uygulanmaktadır.

1987 tarihli Washington tüzüğünde tarihi kent ve kentsel alanların korunması bağlamında koruma planlarında hangi binaların kesinlikle korunacağını, hangilerinin belirli koşullarda korunacağını ve hangilerinin olağanüstü koşullarda feda edilebileceğinin belirlenmesi gerektiğinden bahsedilmektedir (URL-3, 2019). Bu bağlamda tarihi kentte tam anlamıyla bir korunmanın sağlanması için plan notları parsel veya ada ölçekli koruma anlayışından çıkarılmalı ve yapı ölçekli koruma anlayışına döndürülmelidir. Yapılara yapılacak müdahalenin sınır ve koşullarının koruma amaçlı imar planlarında açık ve net bir biçimde belirtilmesi gereklidir. Kemaliye koruma amaçlı imar planı yapılara ada bazında koruma önerileri getirmektedir. Tarihi dokuda yapılacak müdahalelerin sınırları ve yaklaşımları uluslararası tüzük ve yasalarda açıkça belirtilmesine rağmen yürürlükte olan koruma amaçlı imar planı çağdaş koruma kuramını tam olarak karşılayamamakta ve sorunları çözmekte yetersiz kalmaktadır. Plan hükümlerinde; yapılara yapılacak eklerde, cephede kullanılacak ahşap malzeme, damların çatı ile kapatılmalarında çağdaş koruma yaklaşımlarını ilke edinen açıklayıcı hükümler bulunmamaktadır. Geleneksel yapılara yapılan müdahalelerde kentsel dokuyu zedeleyen uygulamalara sık

rastlanılmasının önemli sebeplerinden biri geç yürürlüğe giren koruma amaçlı imar planı ile koruma amaçlı imar planının sorunları çözmedeki yetersizliğidir.

#### 4. Öneri ve Sonuç

Tarihi yapılara önerilen eklemelerin özgün yapı ile arasındaki üslupsal uyum bilimsel birçok tartışmaya konu olmaktadır. Bu tartışmalarda en çok gündeme gelen konu ise ek yapının formu, malzemesi, rengi, dokusu ile cephe elemanlarının düzeni ve mimari cephe kompozisyonudur. (Uluşahin, 1992). Kemaliye’de, kentin görünümüne olumsuz yönde etki eden ve silüet açısından kaygı uyandıran evlerin teras katına yapılan çatı ve yarım kat eklerinde, uluslararası bildirge, tüzük ve ilkelerin çağdaş restorasyon yaklaşımlarından uzak uygulamalar sergilenmiştir. Yapılan restorasyon uygulamalarında oldukça az yapıda çağdaş malzemenin kullanıldığı tespit edilmekle birlikte yaklaşım olarak kullanılan malzeme ve teknikler evrensel ölçütleri ilke edinen çağdaş restorasyon anlayışını tam olarak yansıtmamaktadır (Görsel 28).



**Görsel 28.** Yapılarda cam kullanılarak kapatılan uygulamalar.

Bu bağlamda geleneksel yapıların damlarına ve yetme katlarına yönelik, Taşdibi Mahallesi’nde, Cumhuriyet Caddesi üzerinde, 5 ada, 13 parselde bulunan geleneksel bir konuta uluslararası anlamda kabul gören çağdaş koruma anlayışını ilke edinen birtakım öneriler getirilmiştir.

Geleneksel konutun bulunduğu 5 ada, 13 parsel üzerinde yer alan sokağın döşeme kaplama malzemesi özgününde “rıhtım” adı verilen doğal taş malzeme iken yerini beton parke taşına bırakmıştır. Özgününde kuru duvar tekniğinde uygulaması yapılan bahçe duvarlarına çimento harç ile müdahalelerde bulunulmuş ve moloz taştan yapılan bahçe duvarlarına betonarme istinat duvarı eklenmiştir (Görsel 29). Günümüzde alt ve üst yapı uygulamalarından trafo, elektrik direkleri, güneş enerji sistemleri gibi donatıların sokağın geleneksel dokusunu kesintiye uğrattığı görülmektedir. (Görsel 30).





**Görsel 29.** Cumhuriyet Caddesinin  
Günümüzdeki hali



**Görsel 30.** Cumhuriyet Caddesinin  
özgün hali.

Söz konusu geleneksel yapıya öneriler getirilmeden önce yapının özgün hali ile birlikte bozulmuşluk durumunun ortaya konulması gerekmektedir. 5 ada, 13 parselde Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan yapı, bodrum/yer katı, zemin/ana kat ve kaçak kat olmak üzere toplamda 3 katlı olarak inşa edilmiştir (Görsel 31). Cephede bulunan pencerelerin neredeyse tamamı özgün ölçü ve pencere düzenine sahip değildir. Özgününde cephe kurgusunun gerisinde bulunan kaçak kat ve kaçak katın önünde bulunan damın/terasın üzeri kapalı bir mekân elde edilmek amacıyla günümüzde tek yöne eğimli gri renkli sac malzemeli çatı ile kapatılmıştır. Yapının kuzeyinde bulunan girişinin üzerini örten özgününde olmayan büyük bir muhdes ek bulunmaktadır. Yapının ön cephesinde büyük soba bacası çıkışları yer almakta, ön cephede de diğer tüm cephelerde olduğu gibi çimento esaslı harç ile büyük müdahaleler görülmektedir.



**Görsel 31.** 5 ada, 13 parselde bulunan yapı.

Yapının kapı ve pencere oranlarının değişmesi, yapıya ayrıca yük getirecek üst kat mekânının ve çatı örtüsünün eklenmesi, yüzeysel bütünlüğü tamamlayan süvüngerin kaybolması neticesinde yapıdaki kütleli bütünlük neredeyse yok olarak yapının özgün görünümünden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Özgününde ise yapı bodrum kat, zemin kat ve yarım kat olarak adlandırılan kaçak kat olmak üzere 2.5 kattan oluşmaktadır. Kaçak katın önünde üzeri açık dam/teras bulunmaktadır (Görsel 32). Çatı sistemini tamamlayan ve cepheye zenginlik katan saçak görevi gören süvüngerle birlikte yapıdaki pencerelerin oranlar 1/1.5 veya 1/1.6 olmakla birlikte ön cephede geleneksel Eğin evlerinin pencere düzeni hâkimdir. Yapının zemin katındaki çıkımların altında eğrisel ahşap göğüslemelerden oluşan iki adet eliböğründe bulunmaktadır. Sokağı sınırlandıran bahçe duvarları ise kuru duvar tekniğinde harç

olmadan inşa edilmiştir. Sokak kaplama malzemesi çağlıklardan toplanan doğal taşlardan oluşmaktadır.



**Görsel 32.** Konutun özgün halinin modellemesi.

Kış aylarında terk edilen bu sebeple damlarında loğ gezdirilemeyen konutlar su alma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun sonucunda hem gündelik yaşam ihtiyaçlarından doğan yeni bir mekân kazanma isteği hem de kış mevsiminde loğlama işlemi yapılamayan teras çatılarda karın uzun süre kalması nedeniyle kaçak katın önündeki terasın üzerinin çatı ile kapatılması ihtiyacı doğmuştur. Bu bağlamda uluslararası kabul gören normların belirlediği çağdaş koruma kuramına göre tarihi yapılardaki koruma yaklaşımlarının ilkelerinden biri olan “çağdaş ek” yaklaşımına göre 5 ada, 13 parselde bulunan tarihi yapının terasına çağdaş koruma yaklaşımında tek bir doğrunun var olmadığını göstermek amacıyla 6 alternatifli çağdaş ek önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu öneriler geliştirilirken “Çağdaş Koruma Kuramı Yaklaşımı ve Kemaliye’deki Yansımaları” başlıklı bölümde kuramsal çerçevesi çizilen tasarım yaklaşımları yorumlanmıştır.

1. öneride, nötr bir etki yaratması amacıyla özgün konutun kapı ve pencere oranlarından referans alınarak yansıtıcı yüzeyler oluşturulmuştur. Reflekte edici bu yüzeyler sayesinde çağdaş restorasyon yaklaşımı olan şeffaflık ve geçirgenlik ilkesi uygulanmış, önerilen çağdaş kütle cephenin tamamının gerisinde başlatılarak yüzeysel farklılık yaratılmaya çalışılmıştır. (Görsel 33).



**Görsel 33.** Mevcut durum ile öneri 1'e ait görsel.

2. öneride, konutun özgününde kullanılan ahşap ve taş yüzeyine zıtlık oluşturmak ve tarihi dokunun özgünlüğünü vurgulamak amacıyla önerilen ekte gri düz bir yüzey kullanılarak müdahalenin anlaşılabilirliği ilkesi uygulanmıştır. Önerilen ek, özgün yapının malzemesinin hem dokusundan hem de renginden farklı olarak sade ve nötr yüzeyler kullanılarak üretilmiştir. Böylece özgün yapıyı ön plana çıkarmak ve yapılacak müdahaleyi etkisiz kılmak amaçlanmıştır (Görsel 34).



**Görsel 34.** Mevcut durum ile öneri 2'ye ait görsel.

3. öneride, malzemelerden, yapısal ve biçimsel özelliklerden referans alınarak çağdaş yöntemlerle yeninin oluşturulması ve bu sistemle eski ile yeni arasında bağlantı kurmayı ve birliktelik kurmayı sağlamayı deneyen bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, kentin yapılarının önemli karakteristik düzlemini oluşturan ve günümüzde neredeyse tamamı yok olan süvünger tasarıma dahil edilerek çağdaş bir yorum katılmıştır. Konutun özgün cephe düzeninde sahip olduğu doluluk ve boşluk oranları ile süvünger açıklıklarını belirlenmiştir (Görsel 35).



**Görsel 35.** Mevcut durum ile öneri 3'e ait görsel.

4. öneride, yapının içerisinde bulunduğu tarihi dokunun özgün tipolojik cephe oranları ve hacimsel özellikleri modüler olarak kullanılarak soyutlama yolu ile çağdaş ek önerilmiştir. Yapının özgününde sahip olduğu pencere oranları ile cephe açıklıkları değiştirilmeden kullanılırken eski ile yeni arasında sistematik bir ölçüye dayanan ilişki kurulmaktadır. Önerilen çağdaş ek oran ve ölçü olarak özgün yapı ile ilişki kurarken doku, malzeme ve renk olarak birtakım zıtlıklar barındırmaktadır (Görsel 36).



**Görsel 36.** Mevcut durum ile öneri 4'e ait görsel.

5. öneride, özgün yapının hacimsel özellikleri ile uyum sağlayan ve tarihi yapıdan hacimsel referans alan çağdaş ek, yüzeysel düzlemin ve malzemelerin farklılaşmasıyla eski ile yeni arasında soyut bir ilişki kuracak şekilde oluşturulmuştur. Cephe düzleminden dışarı taşırılan yüzeyde Karasu Irmağına bakan cephede geçirgen ve şeffaf bir yüzey elde edilmiştir (Görsel 37).



**Görsel 37.** Mevcut durum ile öneri 5'e ait görsel.













6. öneride ise, önerilen ekin pencere oranlarının, pencere diziliminin, cephe malzemelerinin ve cephe düzeninin tarihi yapı ile birebir aynı olması çağdaş restorasyon yaklaşımlarından biri olan geri dönüştürülebilirlik ilkesi bakımından düşündürücü olsa da tarihi yapı ile uyumlu bir yaklaşım içermektedir (Görsel 38).



**Görsel 38.** Mevcut durum ile öneri 6'ya ait görsel.







Bu çalışma kapsamında Kemaliye’de örnek bir koruma anlayışının oluşturulabilmesi, tarihi ve yeni yapılara yönelik etkin ve doğru çözümlerin ortaya konulabilmesi hedeflenmiştir. Kemaliye ölçeğinde yeni yapılara ve geleneksel yapılara öneriler getirilmiştir. Bu bağlamda tarihi yapıların korunması süreci günümüzde çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde güncel yaşamın parçası haline getirecek, yapısal hasarları giderecek, yapıyı özgün görünümüne kavuştururken insanları yanıltmayacak çağdaş eklerin özgün yapıyla kuracakları ilişkiler tek yapı ölçeğinde ifade edilmeye çalışılmıştır (Tablo 2).

**Tablo 2.** 5 ada, 13 parselde bulunan yapının dam/yetme katına yönelik geliştirilen çağdaş ek önerileri.

<b>ÖNERİ 1</b>				Özgün yapının pencere oranlarından referans alınarak yansıtıcı yüzeyler oluşturulmuştur. Cam yüzeyin içinde bulunduğu dokuda nötr etki yaratması amaçlanmıştır.
Özgün işlev	Konut			
Yaklaşım	Zıtlık			
Malzeme	Cam+Çelik			
Müdahale	Çatı+Cephe			
<b>ÖNERİ 2</b>				Malzeme seçiminde yapının özgün taş ve ahşap dokusuna zıt gri yüzeylerle özgün yapının vurgusunu artırmak amaçlanmıştır. Müdahalenin anlaşılabilirliği ilkesi yerine getirmeye çalışılmıştır.
Özgün işlev	Konut			
Yaklaşım	Zıtlık			
Malzeme	Çelik+Titanyum Çinko			
Müdahale	Çatı+Cephe			
<b>ÖNERİ 3</b>				Eski ve yeni arasında birliktelik kurmak amacıyla süvünglere çağdaş yorumlama getirilmeye çalışılmıştır.
Özgün işlev	Konut			
Yaklaşım	Yorumlama			
Malzeme	Cam+Çelik			
Müdahale	Çatı+Cephe			
<b>ÖNERİ 4</b>				Özgün yapının bulunduğu dokunun hacimsel özellikleri, tipolojik cephe oranları üzerinden soyutlama yoluna gidilmiştir. Kütle geriye çekilerek malzeme ve renkte zıtlık oluşturulmuştur.
Özgün işlev	Konut			
Yaklaşım	Yorumlama			
Malzeme	Cam+Çelik			
Müdahale	Çatı+Cephe			
<b>ÖNERİ 5</b>				Diğer önerilerden farklı olarak çağdaş ek cephe yüzeyinden taşırılmıştır. Fırat Nehri’ne bakan cephede geçiren bir yüzey elde etmek amaçlanmıştır.
Özgün işlev	Konut			
Yaklaşım	Zıtlık			
Malzeme	Cam+Çelik			
Müdahale	Çatı+Cephe			
<b>ÖNERİ 6</b>				Özgün yapı ile malzeme, renk ve hacimsel olarak birebir uyum sağlanmıştır.
Özgün işlev	Konut			
Yaklaşım	Yorumlama			
Malzeme	Ahşap			
Müdahale	Çatı+Cephe			

Çağdaş restorasyon yaklaşımlarının uluslararası normlara ve prensiplere dayanan ilkeler bütünü olduğu düşünüldüğünde, çalışma kapsamında Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunan geleneksel yapının dam mekânına önerilen alternatifli ekler tablo:3’te gösterilen farklı çağdaş restorasyon ilkeleri kullanılarak geliştirilmiştir.

**Tablo 3.** Önerilerde kullanılan çağdaş restorasyon ilkeleri.

ÖNERİLER		ÇAĞDAŞ RESTORASYON İLKELERİ								
		Minimum Müdahale	Yapı-Bağlam Uyumu	Geçirgenlik	Şeffaflık	Hafiflik	Müdahalede Anlaşılabilirlik	Geri Dönüştürülebilirlik	Yapıya Zarar Vermemek	Çağdaş Strüktür/Malzeme Kullanımı
Öneri 1		■	■	■	■	■	■	■	■	■
Öneri 2		■	■			■	■	■	■	■
Öneri 3		■	■			■	■	■	■	■
Öneri 4		■	■			■	■	■	■	■
Öneri 5		■	■	■	■	■	■	■	■	■
Öneri 6		■	■						■	

Dünyada; günümüze kadar korunarak ulaşan ve tarihi kent olma özelliğini barındıran UNESCO Dünya Mirası listesinde yer almayı başaran birçok tarihi yerleşim yeri vardır. UNESCO doğal ve kültürel dünya mirası geçici listesinde yer almayı başaran (URL-4) Kemaliye'deki kültürel mirasın çağdaş restorasyon yaklaşımlarını örnek alan koruma bilinciyle korunarak gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

## Kaynakça

- AHUNBAY, Z. (2021). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yem Yayıncılık.
- ALPER, B. (1990). *Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- ARIKAN, Z. (2003). "Eğin Kasabasının Tarihsel Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1-64.
- BATUR, A. (2003). "Kentsel Korumada Cephe Sürekliliğ Konuralp Örneği", *Mimarist Dergisi*, 10, 68.
- BOİTO, C. (2018). *Korumak Mı, Restore Etmek Mi ?* İstanbul: Janus Yayıncılık.
- BROLİN, B. C. (1980). *Architecture in Context: Fitting New Buildings with Old*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- BÜYÜKMIHÇI, G., & KILIÇ, A. (2015). "Tarihi Dokuda Yeni Yapı Uygulamaları Yasal ve Eylemsel 9. Uluslararası Sinan Sempozyumu" 'SINIRLA-MA', Edirne, 125-132.
- CANİGYAN, H. (1985). *Hınutyunk Agna (Agn Arkeolojisi)*.
- CRUSSOL, J.-M. T. (2005). *Monuments Arméniens de Haute-Arménie*. (akt. Ahsen Yarman, Eğin Ermenileri I): CNRS Editions.
- EFE, O. (1971). *Eğin Dedikleri 1970 Bütün Yönleriyle*. İstanbul: Menteş.
- EKVKBK Arşivi. (2019). Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.
- KENCER, T. Ç. (2018). *Tarihi Çevrede Çağdaş Ek Bağlamında Germir Surp Stephanos Kilisesi Restorasyon Çalışması*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans.
- KORKMAZ, E., & AKDEMİR, M. (2015; 10(4)). "Kemaliye ve Çevre Yerleşmelerinde Yer Alan Geleneksel Konutlarda Yerel Bilgi ve Deneyim Kullanılarak Uygulanan Koruma Müdahalelerinin Değerlendirilmesi", *MEGARON*, (10), 4, 494-502.
- PAŞA, H. N. (1998). *Ermeni Olayları Tarihi II*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri.
- SAİNT-MARTİN, & ANTOİNE, J. (1818). *Mémoires Historiques Et Géographiques Sur l'Arménie*, Volume 1. Paris: Imprimerie Royale.
- ULUŞAHİN, H. (1992). *Korunması Gerekli Bina Ve Çevrelere Yapılan Eklerin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri, İstanbul, 1992: 84.

VELİOĞLU, A. (1992). *Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

YARMAN, A. *Eğın (Agn) Ermenileri-I-II*. Kebikeç, 2014: 262.

ZEREN, M. T. (2010). *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu*

URL-1. (2020). <https://oidb.uchicago.edu/results.php?tab=PA&q=SrchPhotoArchive%3A%28Egin%29+&sort=score+desc&rows=50&wt=json&facet=true&facet.mincount=1&&facet.sort=count>. adresinden alındı

URL-2. (2020). (<https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/mamuret-uel-aziz-vilayeti/egin-kazasi/din/kiliseler.html>). adresinden alındı

URL-3. (2019). <http://www.icomos.org.tr>:  
[http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR\\_tr0627604001536681570.pdf](http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf) adresinden alındı

URL-4. (Temmuz 2021). <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Li> adresinden alındı